

DÁVID KIRÁLY TÁNCA

B. THOMAS EDIT

Az asztal nem ritka tárgy. Nélkülözhetetlen kelléke az otthon mindennapjainak, az ünnepek lakomáinak, az istenek tiszteletének, az áldozatok bemutatásának — pogány és keresztény vonatkozásban egyaránt.

A római császárkorból ismerünk kő- és márványasztalokat — az egyszerű faasztalok csaknem mind elpusztultak az idők folyamán, csak a kő és márvány mentette át a formákat.

A díszített, faragott asztalok a formán túl az ábrázolások tartalmával még azt is elárulják — természetesen legtöbbször csak a szakembernek —, hogy az asztal mellett lakomáztak-e, áldoztak-e, vagy szertartások áldozati ajándékainak elhelyezésére szolgáltak-e egykor.

A régészeti feltárások eredményeként napfényre kerülnek néha asztaltöredékek, peremszegélyek, de csak igen ritkán a töredékekből egészen összeállítható asztalok. Ezek már komoly ritkaságszámba mennek. Még jelentősebb szakmai szempontból, ha a domborműves szegélyfaragványok jeleneit sikerül megfejteni, a képek ikonográfiai típusainak megoldásával.

A luganoi F. Bolla tulajdonában van egy római császárkori asztal, amelynek ábrázolása egyedülálló témájú, az Ószövetség, Sámuel könyve II. XIII—XXIII. fejezetének történése — Dávid király tánca, Mikal szidalma és az adományok, amelyekkel Dávid király megvendégelte a népet.

A zsidó történet e fontos eseményének megjelenítése, e márványasztal képe a római korból, párját ritkító alkotás.

A véletlen hozta úgy, hogy a sok évtizede vándorló műtárgy meghatározását magyar kutató végezze el.

*

Egy korábbi dolgozatomban¹ foglalkoztam a részben Ószövetségi jelennel díszített keleti eredetű, hellenisztikus szellemben fogant ókeresztény márványasztalokkal, amelyek a pannóniai, illetve az arianus ókeresztény liturgiában jutottak szerephez.

Erre a dolgozatomra hívták fel W. Rosenbaum svájci (Ascona) műkereskedőnek a figyelmét, amikor birtokába jutott egy figurális díszítésű kerek

¹E. B. Thomas. Bruchstück einer frühchristlichen Marmortischplatte mit Reliefverzierung aus Csopek. Acta Antiqua Hung. III. 1955. 261—282. Abb. 1-5.

márványasztallap. W. Rosebaum 1962-ben elküldte nekem az asztallap fényképét és véleményemet kérte a tárgyra vonatkozólag.

Időközben a reliefes díszű márványlap Dott. Ferruccio Bolla Avvocato e Notario Lugano-i magángyűjteményébe került. — Az új tulajdonos lehetővé tette a márványlap publikálását és rendelkezésre bocsátotta a márványlapot ábrázoló fényképfelvételeket, melyeket Vincenzo Vicari (Lugano) készített.

A feldolgozó munkám során lehetőség nyílt a márványasztal helyszíni tanulmányozására is. A márványasztal ábrázolásainak, felületének és hátlapjának, továbbá kivitelének megfigyelése újabb értékes és hasznosítható adatokat hozott a publikáció számára.

A vizsgálat folyamán egyre inkább bizonyossá vált, hogy a művészet-történet és a vallástörténet eddig ismeretlen, egyedülálló műtárggyal gyarapodott, amelynek szerepét a római kori zsidó kultuszkörben kell keresnünk.

Az ilyenfajta márványtárgyak elnevezésére egy meglehetősen zavaros nomenklatura alakult ki: lap, asztal, tál (Platte, Tisch, Schüssel) stb.² előfordulnak a szakirodalomban.

A márványasztallapok vagy márványoszlopocskákból készült lábazatra kerültek, vagy fából esetleg fémből készült állványra helyezték őket.

A lapos, tálszerű márvány asztallap (1. kép) teljes átmérője 70 cm, enyhén bemélyített középső mezőjének átmérője 46 cm, a körbefutó, felében domborműves faragványokkal díszített sáv szélessége 9 cm. A márványlap legnagyobb vastagsága 2 cm. A márvány színe szürkés, a középalktól balra alul egy nagy sárgás-barnára elszíneződött folt van. Az elszíneződés mélyen beszívódott a márvány anyagába. A felület simán kidolgozott, nem túl finoman polírozott. A márvány elég durva szemcsés felüle te többhelyütt likacsos. A középalak térdeinek vonalában széltől-szélig mély repedés vonul végig, amelyből több helyen hajszálrepedések ágaznak el. Hajszálrepedések a márványlap több helyén is felfedezhetők. Erős elhasználódás, illetve kopás és mély karcolások, bevágások figyelhetők meg a bemélyített középmező díszítetlen felületein, az alak két oldalán. — Feltételezhető, hogy ezek a viszonylag mély karcolások és bevágások, valamint a márvány lekoptatott felülete a tárgy egykori funkciójából adódó károsodások.

A márványlap mélyített középmezőjét egy lapos domborműben (Flachrelief) kifaragott alak díszíti. A peremet a kör felső vonaláig ugyancsak figurális és növényi faragványok tagolják, — a perem másik fele sima, díszítetlen. Első ránézésre úgy tűnik, mintha egy félkész faragott díszű márványlap lenne. Azonban azonnal szembetűnő, hogy a díszítetlen peremfél már le van vésve a domborművek alapjának a szintjére, tehát a sima peremrészről már nem faraghatók reliefek. A peremszegély felének dísztelenül hagyása tehát a készítés idejében szándékos volt.

² A. Barb. Krippe, Tisch und Grab. Mullus. Festschrift Theodor Klauser. (Münster-Westfalen, 1964) 23. l.

בַּנִּבְעָה וַעֲזָא וַאֲחִיו בְּנֵי אֲבִינָדָב נִהְגִים אֶת־הָעֲגֹלָה
 4 חֲדָשָׁה: וַיִּשְׂאוּ מִבַּיִת אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּנִּבְעָה עִם אֲרֹן
 הָאֱלֹהִים וַאֲחִיו הַלֵּךְ לִפְנֵי הָאֲרֹן: וְדָוִד וְכָל־בֵּית ה'
 יִשְׂרָאֵל מִשְׁחֻקִים לִפְנֵי יְהוָה כִּכְל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכַנְרֹת
 6 וּבִנְבָלִים וּבַתְּפִים וּבְמִנְעֻנְעִים וּבְצִלְצְלִים: וַיָּבֹאוּ עַד־
 נָרְן נִכְזוּ וַיִּשְׁלַח עֲזָה אֶל־אֲרֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאמְרוּ בּוֹ כִּי
 7 שָׁמַטוּ הַבְּקָר: וַיִּחַר־אֵף יְהוָה בְּעֲזָה וַיַּכּוּהוּ שֵׁם הָאֱלֹהִים
 8 עַל־הַשָּׁל וַיָּמַת שָׁם עִם אֲרֹן הָאֱלֹהִים: וַיִּחַר לְדָוִד עַל־
 אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פָּרִץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרִץ
 9 עֲזָה עַד הַיּוֹם הַהוּא: וַיִּקְרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
 וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבֹא אֵלֵי אֲרֹן יְהוָה: וְלֹא־אָבִיחָה דָוִד לְהִסְרֹר
 אֵלָיו אֶת־אֲרֹן יְהוָה עַל־עֵיר דָּוִד וַיִּפְּחוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד
 11 אָדָם הַנֶּתִי: וַיִּשָּׁב אֲרֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אָדָם הַנֶּתִי
 שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אָדָם וְאֶת־כָּל־
 12 בֵּיתוֹ: וַיֵּלֶךְ לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר כִּי־יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד
 אָדָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּעִבּוֹר אֲרֹן הָאֱלֹהִים וַיִּלְךְ דָּוִד
 13 וַיַּעַל אֶת־אֲרֹן הָאֱלֹהִים מִבַּיִת עֹבֵד אָדָם עֵיר דָּוִד
 בְּשִׁמְחָה: וַיְהִי כִּי צָעְדוּ נְשֵׂאֵי אֲרֹן־יְהוָה שֹׁשֶׁה אַעֲדִים
 14 וַיִּזְבַּח שׂוֹר וּמְרִיא: וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל־עוֹ לִפְנֵי יְהוָה
 15 וְדָוִד הִגִּיר אֶפֶסֶד בָּד: וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְעִלִים
 16 אֶת־אֲרֹן יְהוָה בְּתִרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: וְהָיָה אֲרֹן יְהוָה
 בָּא עֵיר דָּוִד וּמִכָּל בֵּת־שְׂאוֹל נִשְׁקָפָה וּבְעַד הַחֲלוֹן
 17 וַתִּרְא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּנֹן וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבוֹ
 לֹ בְלִבָּהּ: וַיָּבֹאוּ אֶת־אֲרֹן יְהוָה וַיַּצֵּנוּ אֹתוֹ בְּמִקְוֵי
 18 בְּתוֹךְ הָאֵהָל אֲשֶׁר נָמְדָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֲלוֹת לִפְנֵי
 19 יְהוָה וּשְׁלָמִים: וַיִּבַּל דָּוִד מִהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים
 וַיִּבְרַךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: וַיַּחֲלַק לְכָל־הָעָם
 לְכָל

כִּי־הִכִּינוּ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְכִי נִשְׂא מַמְלַכְתּוֹ
 13 בְּעִבּוֹר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: וַיִּקַּח יְהוָה עוֹד פְּלִשְׁתִּים
 וַיְנַשֵּׂם מִירוּשָׁלַם אַחֲרָי בָּאוּ מִחֶבְרוֹן וַיַּגְדּוּ עוֹד לְדָוִד
 14 בָּנִים וּבָנוֹת: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלָדִים לוֹ בִירוּשָׁלַם שְׁמוֹעַ
 15 וְשׁוּבָב וְנָתָן וְשִׁלְמָה: וַיִּבְחַר וְאֶלְיָשׁוּעַ וְנָפְגַי וְיִפְיָע:
 16 וְאֶלְיָשָׁמַע וְאֶלְדָּד וְאֶל־פִּלְט: וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים
 17 כִּי־מָשְׁחוּ אֶת־דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים
 18 לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִד וַיִּשְׁמַע דָּוִד וַיֵּרֶד אֶל־הַמְּצֹדָה: וּפְלִשְׁתִּים
 19 בָּאוּ וַיִּנְטְשׁוּ בְעַמֻּק רְפָאִים: וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר
 הֲאֵעֲלֶה אֶל־פְּלִשְׁתִּים הֲתִתְּנֵם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־דָּוִד עֲלֶה כִּי־נָתַן אֲתָן אֶת־הַפְּלִשְׁתִּים בְּיָדְךָ:
 כ וַיָּבֹא דָוִד בְּבַעַל־פְּרָצִים וַיִּכֶם שָׁם דָּוִד וַיֹּאמֶר פָּרֵץ
 יְהוָה אֶת־אִיְכִי לִפְנֵי כַפְרֵץ מָיִם עַל־בֶּן־קְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
 21 הַהוּא בְּעַל־פְּרָצִים: וַיַּעֲזֹבוּ־שָׁם אֶת־עַצְבֵיהֶם וַיִּשְׁאֵם
 22 דָּוִד וְאֲנָשָׁיו: וַיִּסְפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים לַעֲלוֹת וַיִּנְטְשׁוּ
 23 בְעַמֻּק רְפָאִים: וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲלֶה
 24 הַסֵּב אֶל־אֲחֵרֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוֹל בְּכַאִים: וַיְהִי
 כִּשְׁמֹעַךְ אֶת־קוֹל צְעָדָה בְּרֹאשֵׁי הַבְּכָאִים אוֹ תַחֲרֵץ כִּי
 כה אוֹ יֵצֵא יְהוָה לִפְנֶיךָ לְהַבֹּת בְּמַחְנֶה פְּלִשְׁתִּים: וַיַּעַשׂ
 דָּוִד כִּן כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה וַיִּדְּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים מִנְּבַע עַד־
 בְּאֵךְ גֹּזֵר:

CAP. VI. 1

1 א וַיִּסֹּף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בְּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף:
 2 וַיִּקַּח וַיַּגְדּוּ דָוִד וּכְלֵיהֶעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעַלֵי יְהוָה
 לַהֲעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שָׁם
 3 יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרִבִים עֲלָיו: וַיִּרְכְּבוּ אֶת־אֲרֹן
 הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגֹלָה חֲדָשָׁה וַיִּשְׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינֹדָב אֲשֶׁר
 כִּנְבִיסָד

1. 1. הַסְּמִית שְׁמִי 24. כְּשֶׁעָד טו 19. ה' אֶלֶף אֶלֶף סוּף

6 ¹Καὶ συνήγαγεν ἔτι Δαυὶδ πάντα νεανίαν ἔξ Ἰσραὴλ ὡς ἑβδομή-
 2 κοντα χιλιάδας. ²καὶ ἀνέστη καὶ ἐπορεύθη Δαυὶδ καὶ πᾶς ὁ λαὸς
 ὁ μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων Ἰουδα ἐν ἀναβάσει τοῦ ἀναγαγεῖν
 ἐκεῖθεν τὴν κιβωτὸν τοῦ θεοῦ, ἐφ' ἣν ἐπεκλήθη τὸ ὄνομα κυρίου
 3 τῶν δυνάμεων καθημένου ἐπὶ τῶν χερουβιν ἐπ' αὐτῆς. ³καὶ ἐπε-
 βίβασεν τὴν κιβωτὸν κυρίου ἐφ' ἄμαξαν καινὴν καὶ ἤρεν αὐτὴν
 ἔξ οἴκου Ἀμιναδαβ τοῦ ἐν τῷ βουνῷ· καὶ Οἶα καὶ οἱ ἀδελφοὶ
 4 αὐτοῦ υἱοὶ Ἀμιναδαβ ἤγον τὴν ἄμαξαν ⁴σὺν τῇ κιβωτῷ, καὶ οἱ
 5 ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπορεύοντο ἔμπροσθεν τῆς κιβωτοῦ. ⁵καὶ Δαυὶδ
 καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ παίζοντες ἐνώπιον κυρίου ἐν ὄργανοις ἡρμο-
 σμένοις ἐν ἰσχύι καὶ ἐν ψαλμοῖς καὶ ἐν κινύραις καὶ ἐν νάβλαις καὶ
 6 ἐν τυμπάνοις καὶ ἐν κυμβάλοις καὶ ἐν αὐλοῖς. ⁶καὶ παραγίνονται
 ἕως ἄλλω Νωδαβ, καὶ ἐξέτεινεν Οἶα τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κι-
 βωτὸν τοῦ θεοῦ κατασχεῖν αὐτὴν καὶ ἐκράτησεν αὐτὴν, ὅτι περι-
 7 ἔσπασεν αὐτὴν ὁ μόσχος, τοῦ κατασχεῖν αὐτὴν. ⁷καὶ ἐθυμώθη κύ-
 ριος τῷ Οἶα, καὶ ἔπαισεν αὐτὸν ἐκεῖ ὁ θεός, καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ
 8 παρὰ τὴν κιβωτὸν τοῦ κυρίου ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ⁸καὶ ἠθύμησεν
 Δαυὶδ ὑπὲρ οὗ διέκοψεν κύριος διακοπὴν ἐν τῷ Οἶα· καὶ ἐκλήθη
 9 ὁ τόπος ἐκεῖνος Διακοπὴ Οἶα ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. ⁹καὶ ἐφο-
 βήθη Δαυὶδ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων Πῶς εἰσελεύ-
 10 σεται πρὸς με ἡ κιβωτὸς κυρίου; ¹⁰καὶ οὐκ ἐβούλετο Δαυὶδ τοῦ
 ἐκκλίνειν πρὸς αὐτὸν τὴν κιβωτὸν διαθήκης κυρίου εἰς τὴν πόλιν
 Δαυὶδ, καὶ ἀπέκλινεν αὐτὴν Δαυὶδ εἰς οἶκον Ἀβεδδαρα τοῦ Γεθ-
 11 θαίου. ¹¹καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς τοῦ κυρίου εἰς οἶκον Ἀβεδδαρα
 τοῦ Γεθθαίου μῆνας τρεῖς· καὶ εὐλόγησεν κύριος ὄλον τὸν οἶκον
 Ἀβεδδαρα καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ.
 12 ¹²Καὶ ἀπηγγέλη τῷ βασιλεῖ Δαυὶδ λέγοντες Ἠὐλόγησεν κύριος
 τὸν οἶκον Ἀβεδδαρα καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ ἕνεκεν τῆς κιβωτοῦ τοῦ
 θεοῦ. καὶ ἐπορεύθη Δαυὶδ καὶ ἀνήγαγεν τὴν κιβωτὸν τοῦ κυρίου

61 ως > O³⁷⁸L[†] || 2 και επορ./δαιδ] tr. O[†] | ο 2° > O | κυριου] pr. του
 Α | χερουβιν] -βιμ O-AL || 3 εἰ οἴκου L] εἰς οἶκον BQ; cf. I 71 | οἶα] αἶα
 A[†]: idem in 6. 8 (bis) αἶα, in 7 αἶαν | ἤγον] ἤγαν B[†] | fin.] + την καινην
 O[†] || 4 in it.] pr. και ηραν αυτην απο οἴκου αμιναδαβ εν βουνω O[†] (O-A[†]
 ος ην εν τω βουνω pro εν β.) | επορευοντο — fin. > A[†] || 5 εν 1° 2°] pr.
 και A[†] | κινυραις] -ρα O[†] || 6 και 1° > A | αλω] αλωνος al., αλωμωνος
 A[†] | νωδαβ B[†]] ναχων A^(†), αχων O-A[†]; ορνα του ιεβουσαιου L: ex 24 16. 18
 | αυτην p^{er}auult.] -τον B[†], > O-A[†] || 7 θεος] + επι τη(>A[†]) προπετεια OL ||
 8 ημερας ταυτης] σημερον ημερας A[†] || 9 κυριου] pr. του Α || 10 αβεδ-
 δαρα] αβεδδαδαν L[†]: idem in 11 bis. 12 bis; A[†] in 11 (1°) αβεδδαδομ, reliquis
 locis αβεδδαρα; cf. Par. I 13 13 || 11 η κιβωτος] εκει γλωσσοκομον O[†] | του
 κυριου] > O-A[†], του.> Α | ολον — fin.] τον αβεδδαρα και ολον τον οἶκον αυ-
 του O[†] (O-A[†] om. τον 1° et ολον) | fin.] + εν τω εισελθειν εκει την κιβωτον
 κυριου M; + ενεκεν της κιβωτου του θεου pau.: ex 12 || 12 και 3°] pr. και
 ειπεν δαιδ επιστρεψω την ευλογιαν εις τον οἶκον μου L

ἐκ τοῦ οἴκου Αβεδδαρα εἰς τὴν πόλιν Δαυὶδ ἐν εὐφροσύνῃ. ¹³καὶ ¹³ ἦσαν μετ' αὐτῶν αἶροντες τὴν κιβωτὸν ἑπτὰ χοροὶ καὶ θῦμα μό-
 σχος καὶ ἄρνα. ¹⁴καὶ Δαυὶδ ἀνεκρούετο ἐν ὄργανοις ἡρμωσμένοις ¹⁴
 ἐνώπιον κυρίου, καὶ ὁ Δαυὶδ ἐνδεδυκώς στολὴν ἔξαλλον. ¹⁵καὶ ¹⁵
 Δαυὶδ καὶ πᾶς ὁ οἶκος Ἰσραὴλ ἀνήγαγον τὴν κιβωτὸν κυρίου μετὰ
 κραυγῆς καὶ μετὰ φωνῆς σάλπιγγος. ¹⁶καὶ ἐγένετο τῆς κιβωτοῦ ¹⁶
 παρατινομένης ἕως πόλεως Δαυὶδ καὶ Μελχολ ἡ θυγάτηρ Σαουλ
 διέκυπτεν διὰ τῆς θυρίδος καὶ εἶδεν τὸν βασιλέα Δαυὶδ ὄρχούμε-
 νον καὶ ἀνακρουόμενον ἐνώπιον κυρίου καὶ ἐξουδένωσεν αὐτὸν ἐν
 τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. ¹⁷καὶ φέρουσιν τὴν κιβωτὸν τοῦ κυρίου καὶ ἀνέ- ¹⁷
 θηκαν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς εἰς μέσον τῆς σκηνῆς, ἧς ἐπι-
 ξεν αὐτῇ Δαυὶδ· καὶ ἀνήνεγκεν Δαυὶδ ὀλοκαυτώματα ἐνώπιον κυ-
 ρίου καὶ εἰρηνικάς. ¹⁸καὶ συνετέλεσεν Δαυὶδ συναναφέρων τὰς ὀλο- ¹⁸
 καυτώσεις καὶ τὰς εἰρηνικάς καὶ εὐλόγησεν τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι
 κυρίου τῶν δυνάμεων. ¹⁹καὶ διεμέρισεν παντὶ τῷ λαῷ εἰς πᾶσαν ¹⁹
 τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ Δαν ἕως Βηρσαβεε ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως
 γυναικὸς ἐκάστῳ κολληρίδα ἄρτου καὶ ἐσχαρίτην καὶ λάγανον ἀπὸ
 τηγάνου· καὶ ἀπῆλθεν πᾶς ὁ λαὸς ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
 — ²⁰καὶ ἐπέστρεψεν Δαυὶδ εὐλογῆσαι τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλ- ²⁰
 θεν Μελχολ ἡ θυγάτηρ Σαουλ εἰς ἀπάντησιν Δαυὶδ καὶ εὐλόγησεν
 αὐτὸν καὶ εἶπεν Τί δεδόξασται σήμερον ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ, ὃς
 ἀπεκαλύφθη σήμερον ἐν ὀφθαλμοῖς παιδισκῶν τῶν δούλων ἐαυτοῦ,
 καθὼς ἀποκαλύπτεται ἀποκαλυφθεὶς εἰς τῶν ὄρχουμένων. ²¹καὶ ²¹
 εἶπεν Δαυὶδ πρὸς Μελχολ Ἐνώπιον κυρίου ὀρχήσομαι· εὐλογητὸς
 κύριος, ὃς ἐξελέξατό με ὑπὲρ τὸν πατέρα σου καὶ ὑπὲρ πάντα τὸν
 οἶκον αὐτοῦ τοῦ καταστήσάι με εἰς ἡγούμενον ἐπὶ τὸν λαὸν αὐ-
 τοῦ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ· καὶ παίξομαι καὶ ὀρχήσομαι ἐνώπιον κυρίου
²²καὶ ἀποκαλυφθῆσομαι ἔτι οὕτως καὶ ἔσομαι ἀχρεῖος ἐν ὀφθαλμοῖς ²²
 σου καὶ μετὰ τῶν παιδισκῶν, ὧν εἶπας με δοξασθῆναι. ²³καὶ τῇ ²³
 Μελχολ θυγατρὶ Σαουλ οὐκ ἐγένετο παιδίον ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ
 ἀποθανεῖν αὐτὴν.

¹Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐκάθισεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ ⁷
 κύριος κατεκληρονόμησεν αὐτὸν κύκλῳ ἀπὸ πάντων τῶν ἐχθρῶν
 αὐτοῦ τῶν κύκλῳ, ²καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ναθαν τὸν προ- ²
 φῆτην Ἰδοὺ δὴ ἐγὼ κατοικῶ ἐν οἴκῳ κεδρίνῳ, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ

¹⁵ ἀνηγαγεν *O*^t || ¹⁶ κιβωτοῦ] + κυρίου *OL*^t | ορχουμ. και ανακρ.] tr.
O^t; pr. παιζοντα και *L*^t: cf. 21 | αὐτης] εαυτης *BV*^t, αὐτου *A*^t || ¹⁷ του
 > *A* | αὐτης] εαυτης *A*^t | ἀνηνεγκεν] ἀνηγαγεν *O*^t | δαυιδ ult.] αὐτη *B*^(t) ||
¹⁹ εακστω > *A*^t | και εσχαριτην / και λαγ. απο τηγ.] tr. *O*^t || ²⁰ εαυτου *BO*
 ε > *L* || ²¹ ορχησομαι ¹⁰ > *A*^t | ευλογ. κυριος > *O*^t | του > *B* | -ησομαι
 ult. (> ²² -ησομαι *O*^t || ²² δοξασθηναι] pr. μη *Be*

⁷¹ ο βασ.] pr. δαυιδ *A*^t, + δαυιδ *L*^t | κατεκληρ. αυτον] κατεπαυσεν αυτω
L^t | των κυκλω > *OL*

CAPUT VI.

Reducente David arcam a domo Abinadab, Oza a Domino occisus est, quod illam attigisset; quare eam in domo Obededom reliquit: postmodum vero in Jerusalem reducens, et ante eam ludens, a Michol uxore ridetur: in cuius panam nunquam illa deinceps peperit.

1. CONGREGAVIT autem rursus David omnes electos ex Israel triginta millia.

2. * Surrexitque David, et abiit, et universus populus ¹, qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam.

3. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem, et Ahio filii Abinadab, minabant plaustrum novum.

4. * Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio precedebat arcam.

5. David autem, et omnis Israel iudebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.

6. Postquam autem venerunt ad arcam Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, et tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, et declinaverunt (1) eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

8. * Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam, et vocatum est nomen loci illius: Percussio Oze, usque in diem hanc.

9. Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingreditur ad me arca Domini?

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David: sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus mensibus: et benedixit Dominus Obededom, et omnem domum ejus.

12. * Nuntiatumque est regi David quod benedixisset Dominus Obededom, et omnia ejus, propter arcam Dei. Abiit ergo David, et adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio, et erant cum David septem chori, et victima vituli.

13. * Cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem et arietem,

14. et David saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David erat accinctus ephod lineo.

15. Et David, et omnis domus Israel ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, et in clangore buccinæ.

16. Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul propiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino: et despexit eum in corde suo.

17. Et introduxerunt arcam Domini, et imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi, quod tendenter ei David: et obtulit David holocausta, et pacifica coram Domino.

18. Cumque complisset offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19. Et partitus est universæ multitudini Israel, tam viro quam mulieri singulis collyridam panis unam, et assaturam bubulæ carnis unam, et similam fruxam oleo: et abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20. Reversusque est David ut benediceret domui suæ: et egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.

21. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, et quam omnem domum ejus, et præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israel,

22. et iudam, et vilior fiam plus quam factus sum: et ero humilis in oculis meis: et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23. Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ.

CAPUT VII.

David proponens aedificare domum Domino, a Nathan propheta primum collaudatur, postmodum jubente Domino prohibetur, sed filius ei promittitur illam aedificaturus, unde Domino gratias agit.

1. **FACTUM** est autem cum sedisset rex in domo sua, et Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

2. dixit ad Nathan prophetam: * Videne quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in medio pellium?

3. Dixitque Nathan ad regem: Omne

* I. Par.
13. 5.
* I. A. M.
2959.

* I. Reg.
7. 1.

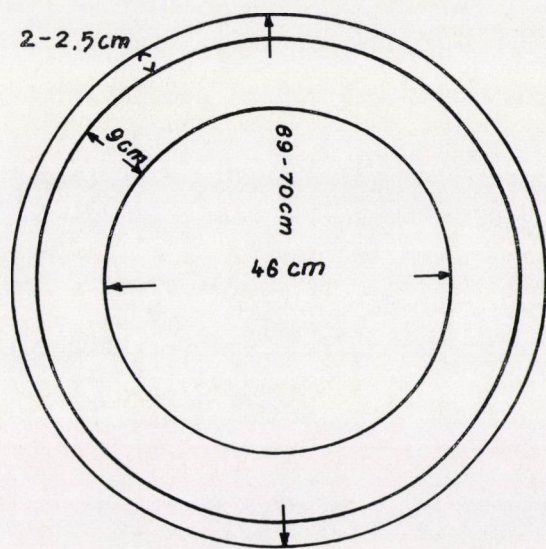
* I. Par.
13. 11.

* I. Par.
15. 25.

* I. Par.
15. 26.

* I. A. M.
2960.
Ante
Christ.
1044.
* I. Par.
17. 1.

¹) Mas. latini probatores, *declinaverant*, melius.

1. kép

2. kép

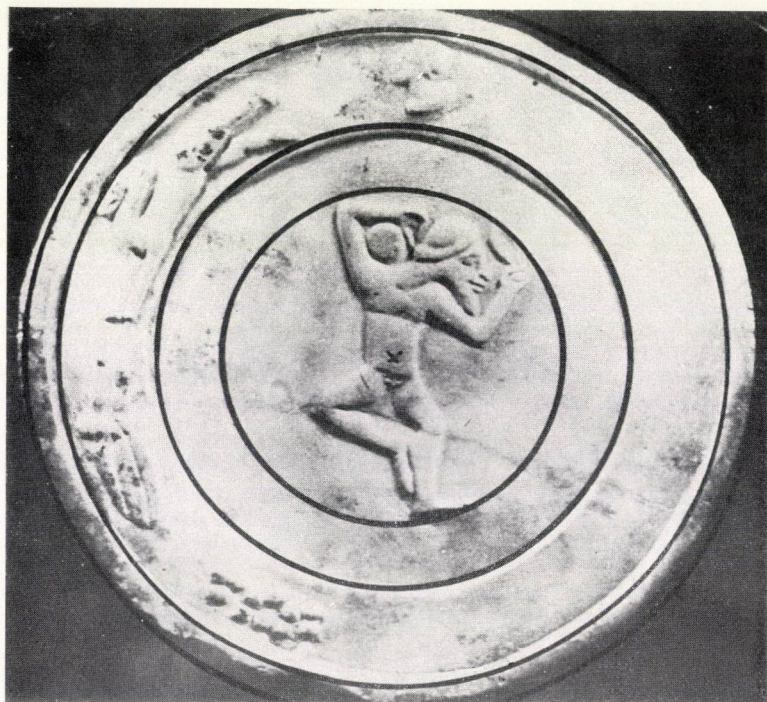
3. kép

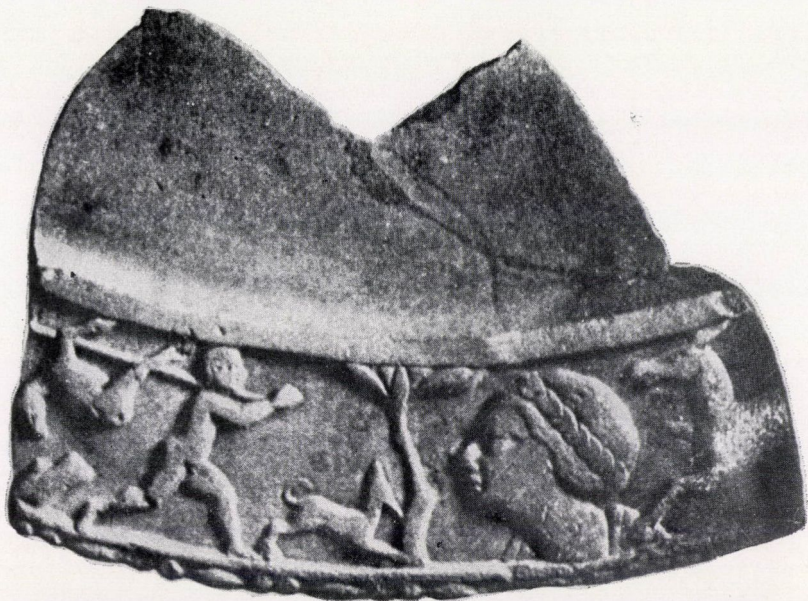
4. kép

5. kép

6. kép

7. kép

8. kép

A márványasztallapon ábrázolt domborművek tematikájának meghatározásához abból indultam ki, hogy az alakok arc- és fejjelkátán kifejezetten sémita vonások fedezhetők fel (3, 4. kép), illetve ezek dominálnak. — Ilyen sémita vonások már említett munkámban is idézett két márványasztalperem figuráin (7,8. kép) is felismerhetők voltak.³

Ha sémita figurákat ábrázolt a művész, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy az ábrázolás tárgyát is, illetve az ábrázolt alakokat és jeleneteket is az Ótestamentumban kell keresni. — A középső figura kétségkívül a főalak — táncoló, ritmust sugárzó mozdulatai szinte nyilvánvalóvá tették, hogy tematikánk meghatározásához feltegyük a kérdést, hogy ki táncol az Ószövetségben? A királyok könyve II. Sámuel VI. 13–23. alatt írja le Dávid király táncát, az azt megelőző és követő eseményekkel, s ezzel együtt a márványasztallapon ábrázolt jelenet tematikáját is.⁴

A frigyládát hozó menet élén a táncoló Dávid király alakjának megmintázása (3. kép), illetve kifaragása mesteri munka. A nemes eszközökkel absztraháló kőfaragó művész a ritmikus táncot a jobb láb hegyes szögű behajlításával, a karok harmonikus mozdulataival igen szemléltetően fejezte ki. A hosszú nyak, a teljesen profilban ábrázolt balra néző fej, a sémita típus jellemző jegyeit; az előrenyúló hosszú, szakállas állat, húsos ajkak, a homlokvonalban folytatódó egyenes hosszú orrot juttatja kifejezésre. Dávid fejét, úgy tűnik, sapka fedi. A visszasodort peremből bórsapkára lehet következtetni. A figura jobb vállán egy kerek követ tart, felemelt baljában a parittyá, amelynek puha bőrranyagát a kemény márványban is érzékeltette a készítő szobrász.

A márványasztal peremén Dávid király feje vonalában egy női mellkép van kifaragva. A női arc is, mint Dávidé, ugyancsak sémita vonásokat őriz. (4. kép). Fején a párta szerű kiképzés a hajfonat skematizált jelzése.⁵ Egészen nyilvánvaló, hogy a táncoló Dávid királlyal kapcsolatban Mikál — Saul leánya — ismerhető fel, aki Dávidnak felesége volt. — Az Ószövetség idézett helye szerint Saul leánya, Mikál kinéz az ablakon s lelkében megutálja Dávidot, hogy a frigyláda előtt és a nép előtt így, királyhoz nem illően és nem méltón fedetlenül mutogatja magát és bomoltan táncol. A szöveg szerint testét pusztán egy efód fedi. Majd Dávid belép a házba és Mikál göggyében szidalmakkal árasztja el. Dávid elmondja neki, hogy az Úr előtti alázatból alázza meg magát táncával. Mikor Mikál ennek ellenére is tovább szidalmazza, Dávid haragra gerjed, nejét elbocsátja és „nem nemze neki gyermeket mind halála napjáig.”

A márványasztallap peremén levő további faragványok szintén az eseménykörbe tartoznak. A bibliának ugyanebben a fejezetében találjuk azoknak

³ E. B. Thomas Acta Antiqua: S. 266: No 14. Jaf. IV. 3. Fundort Ägypten, im Hildesheimer Pelisaeus Museum.—S. 267. No. 25. Taf. IV. 5. Fundort nicht bekannt, das Bruchstück befindet sich in Konstantinopel.

⁴ Ószövetségi Szentírás a Vulgata szerint, Bp. 1930. Királyok Könyve II. 6. 766—768.

⁵ Vö. 7. 7. kép.

az adományoknak a leírását, amelyeket Dávid a frigyláda elhelyezése, az égő áldozatok bemutatása után juttatott Izrael férfainak és asszonyainak.

A márványasztal peremén Mikálnak (4. kép) reliefben kifaragott mellképe előtt egy leölt borjú (5. kép) látható. Két mellső lába egymással párhuzamos, ahogy a leölt állatokat lábuknál fogva tartani szokták. Ernyedt nyaka, feje élettelenül hátra csüng, szemei csukva, hátsó lábainak izmai kimerevedve: annak az állatnak megjelenítésére, amelynek húsát Dávid szétesztotta. Az állat-figura pozíciója nem azonos a hellenisztikus művészetben megszokott szaladó állatok ábrázolásával, azzal, amit az alexandriai márvány vagy ezüst edényeken látni lehet.

Az asztal peremén az állatábrázolás alatt szétterített nyulánk hegyes olajleveleket találunk, középen olajbogyókkal, a szokásos adományok fontos tárgyával, amelyeket az asztalperem legalján tizenegy apró kerek cipőcska (2. kép) egészít ki. Ezek azoknak a mazsolás (asisa) cipőcskáknak megjelenítői, amelyeket az ünnepélyes megvendégléskor Dávid ugyancsak kiosztott a nép között.

Az asisa cipőcskák 11-es számának feltétlenül szimbolikus értelme van, annál is inkább, mivel a számszimbolika ismerete és használata a zsidó népnél köztudott.⁶

A művészi ábrázolás logikus, egymásba kapcsolódó s a bibliai helyekkel mindenben egyező. A szemlélőnek azonban feltűnik, hogy a parittyakő Dávid jobb vállán viszonylag nagyméretű, amely ellentmondani látszik ama feltevésnek, hogy Dávid valóban a parittyakövet tartja a vállán. A „Zsidó legenda”, amely Dávid harcát írja le Góliát ellen⁷ elmondja, hogy az égből leszállt angyalok csodát tettek: az egyik variáció szerint a viszonylag puha parittyakövet kemény ércévé változtatták — a másik szerint a kis parittyaköveket egygyé olvasztották, s így Dávid nagy követ hajított Góliátra.⁸

A zsidó legendárium tehát mind a két variációban azt tünteti fel, hogy Dávid parittyakövei a csoda folytán nagyobbak és hatalmasabbak lettek.⁹ — Ennek az emberek tudatában, úgy látszik, elevenen élő hagyománynak ismeretében faraghatta a művész Dávid alakjának jobb vállán oly nagyra a követ. Az élő legenda ilyen képi ábrázolása egyedül a kérdésszerű márványasztalon fordul elő.

A művészi tudatosság másik jellemző példája a penis körülmetélt állapotának visszaadása, amit a ráakódott patina is bizonyít, s eleve kizárja a törés vagy kopás lehetőségét.

⁶ A számszimbolika törvényei szerint többféle megoldás kínálkozik, de hitelesen ma már nem állapítható meg mire gondoltak a készítőik, illetve megrendelőik.

⁷ Ginsberg, *The Legends of The Jews Philadelphia, 1946.* IV. 81. 85, 87. és VI. (1947) 251, 97. jegyzet.

⁸ Az említettekre Scheiber Sándor archeológus hívta fel a figyelmet, akinek szíves támogatását munkáim folyamán itt is köszönöm.

⁹ Legújabbban az Elah völgyéből, ahol a hagyomány szerint Dávid megütöközött Góliáttal, tenyérszerű nagyságú (3 inch.) parittyakövek kerültek felszínre. *G. E. Wright Biblical Archeology (London, 1962) 124. 1. 77. kép.*

Az 1961—62-ben feltárt és rekonstruált ostiai zsinagóga architektonikus kőfaragványai és díszítő elemei¹⁰ segítséget nyújtanak nekünk annak felismeréséhez, hogy a zsidó felfogásban készült ábrázolások általában lapos megmintázásúak és tömör absztrahálásra törekvők. Ugyanezt tükrözik a Kanael könyvében összegyűjtött domborműves ábrázolások is.¹¹ Ezeknek a lapos felületű, szinte csak kontúrjaikban kinagyolt domborműveknek az előképeit a fából faragott domborművek között kell keresnünk.

A bemutatás tárgyát képező Dávid-asztal plasztikájában is a lapos felületek és a kemény határozott kontúrok uralkodnak a szinte csak jelzésekkel dolgozó absztrakt megfogalmazással együtt. Az egyszerű eszközökkel dolgozó szobrász azonban sajátos módszert alkalmazott. A tárgy tanulmányozásakor feltűnt a figura köldökének a bemélyítése; úgy hat, mintha egy nagyméretű kőfaragó körző rögzítőszügének illesztési pontja lenne. Ha a körző egyik csúcsát a figura köldökébe illesztjük, kiderül, hogy a kompozíció középpontja Dávid köldöke. (6. kép.) A táncoló alak felemelt jobbkarjának könyökét, a balkezében tartott parittyát és az ugró láb talpát érintő kör a kompozíció középmezéjét képezi. Ezt követi egy üres zóna, majd ehhez csatlakozik a díszítéseket őrző szalagsáv és a keskeny szegélycsík.

Az ábrázolások egyszerűsége mellett is feltűnik a biztos rajztudás és formaalkotó készség, s még valami: minden ki van terítve, minden alak és alakzat úgy van beállítva, hogy a legtöbb lássék belőle. Lehetetlen ebből fel nem ismerni, hogy az alkotó az ábrázolásokat a legnagyobb felületek törvényének szellemében készítette. — Ez pedig az egyiptomi művészetre jellemző ábrázolástörvény, ami egyben utal a márványasztal eredetére, illetve lelőhelyére is. Az ilyenféle reliefszerű keresztény asztalok eredete és elterjedési köre leginkább Egyiptom, Észak-Afrika és Kisázsia, a hellenisztikus kultúrkör területe.¹² Az asztallap jelenlegi őrzési helyére, Dott. F. Bolla magángyűjteményébe (Lugano) W. Rosenbaum asconai műkereskedőtől került. Asconába pedig Frankfurt am Mainból, ahol K. Parlasca 1960-ban a kereskedelembe látta a márványasztalt, K. Parlasca volt szíves velem levélben közölni mindazt, amit az asztal eredetéről tudott, amiért is neki köszönettel tartozom. Parlasca szerzőhöz intézett levelében egyértelműen arról nyilatkozott, hogy a kérdéses tárgyat a frankfurti műkereskedő Egyiptomból vásárolta.¹³ Az asztal több évtizedes vándorút után jutott el jelenlegi helyére.

Parlasca levele tehát megerősíti azt a feltevést, hogy az asztal eredetét, illetve készítő kőfaragó műhelyét az egyiptomi művészet kisugárzó körzeté-

¹⁰ M. Floriani Squarciapino, La sinagoga recentemente scoperta ad Ostia. Rendiconti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. XXXIV. 1961—1962. Fig. 10. és u. a. The Synagogue at Ostia. Archeology 1963. Vol. 16. No 3. 198.

¹¹ B. Kanael, Die Kunst der antiken Synagoge (München-Frankfurt am Main, 1961). Fig. 11, 17, 20, 21, 23, 26, 28, 29, 32, 34, 49, 50, 69.

¹² Vö. Thomas E., i. m. 269. l. térkép.

¹³ K. Parlasca 1965. szept. 6.

ben kell keresnünk. — A közelebbi lelőhely meghatározására nemigen van remény, mivel a márványasztallap minden bizonnyal egy régen felszínre levő lelet és nem a legutóbbi évek ásatai hozták felszínre. — Ezt az állítást megerősíti, hogy az asztal lapjának lemélyített középmezéjében, a sima felületen, Dávid bal térdének vonalában (2. kép) néhány gubacstintával írt múlt századi vagy századeleji típusú görög betű nyoma vehető ki, amely talán egy régi műkereskedő jelzése lehetett.

A márványasztal korának, készítési idejének, valamint kultikus funkciójának meghatározásához a bibliai szövegek egybevetése szükséges.

Vizsgálatunk az Ószövetség eredeti héber szövegére, a Septuaginta görög szövegére és a Vulgata latin fordítására terjed ki. A márvány asztallapon levő ábrázolások megvilágítása szempontjából a 14. és 19. vers, 20. vers és 21. vers elemzése szükséges, amely választ ad azokra a kérdésekre:

- 1.) Ruhátlanul táncolt-e Dávid, vagy öltött-e a tánchoz efodot?
- 2.) Mit osztott Dávid az ünneplés alkalmával a népnek?
- 3.) Mi volt Dávid ruhátlanságának oka?
- 4.) Összefüggésben volt-e a ruhátlanság Dávid alázatával?

Az említett versek a héber szövegben (A—C kép) az alábbiakat mondják:

14. vers. „Dávid teljes erejéből őrzöngve táncolt az isten előtt és övezve volt efod-dal”.
19. vers. „... és feldarabolt Izrael teljes gyülekezete számára, férfiaknak nőknek kiosztott egy-egy darab kalácsot (cipót) egy-egy adag sült marhahúst és egy-egy asisa-t” ...
20. vers. „és kiállt Mikál Saul leánya Dávid elé és mondá, — milyen megkülönböztetett nap ez a mai, amelyen Izrael királya feltárulkozott (lemeztelenedett) a szolgálók szolgálónői előtt, miként lemeztelenedik egy ripacs.”
21. vers. „Dávid felel Mikálnak, — az Isten előtt táncoltam, aki engem tülemelt Atyádon és egész házanépén, hogy odaparancsoljon engem prófétának Isten népe fölé, Izrael népe fölé. Én előtte játszadoztam.

A Septuaginta, amelyet — a legenda szerint — 70 vagy 72 görög műveltségű zsidó készített Alexandria mellett, Pharos szigetén az i. e. III. század első felében, az Alexandriában élő, de héberül már alig tudó zsidók számára, bár köznapi nyelven (koiné) íródott, és számos héber kifejezést őrzött meg, de az eredeti héber szövegtől sok helyen eltér. (D, E kép)

14. vers. „És Dávid átadva ruháját, kiperdült.”
19. vers. „... a kiosztott férfiaknak és nőknek ovális alakú gabonából való kenyeret, süttet (húst), olajban sült lepényt ...”

¹⁴ A héber szöveget lásd, Hebrew Publishing Company New York, USA. Évszám nélkül, (ap. 6. 7. 508—510 o.)

20. vers. „... amikor ma levetközvén szolgálknak gyermekei előtt is meg-alázkodott”
21. vers. „És mondá Dávid Mikálnak: az Úr színe előtt aláztam meg magam, az Urat dicsérve. Mert Ő engemet a Te Atyád fölé emelt és az egész háza fölé, hogy én vezéreljek az ő népe és Izrael számára. Én az Úr színe előtt szerepeltem és táncoltam.”¹⁵

Az i. u. II. századtól kezdve különböző latin nyelvű bibliafordítások jöttek létre Itáliában és Afrikában is. Ezeket egységesen Itala névvel nevezik. Részletekben íródtak és töredékekben maradtak fenn. Damasus pápa az Itala alapos revíziójával 382-ben Hieronymust bízta meg. Az így született vulgata a héber nyelvű Ószövetség alapján a latin nyelvű bibliafordításokat (Itala) korrigálja. A Vulgatában az ószövetségi részt teljesen újra fordították. (F kép)

A kérdéses versek tartalmilag a következőképpen alakulnak:

14. vers. „... és Dávid táncolt teljes erejével az Úr előtt. Majd Dávid ephodal volt övezve.”
19. vers. „... egy cipókenyeret, egy darab sült marhahúst, és finom lisztet (kalácsot) olajban sütve”
20. vers. „. . . . Milyen dicső volt ma Izrael királya felfedve magát az ő szolgálainak szolgálói előtt és meztelen volt mint meztelen egy a scurrák-k között.”
21. vers. „Mondá Dávid Mikálnak. Az Úr előtt aki inkább engem választott ki mint atyádat és mint az ő egész házát és előírta nekem, hogy legyek az Úr népe fölött vezér Izraelben.”¹⁶

A héber, görög és latin szövegeket összehasonlítva, egyezéseit, ill. különbségeit az alábbi táblázat mutatja:

Szöveg	efod	kenyér	sült hús	olajos sütemény
héber septuaginta vulgata	van nincs ruhátlan majd efodot ölt	kenyér kenyér kenyér	sült hús marha sült hús marha sült hús marha	asisa olajos lepény olajban sült finom- liszt

Tehát a héber és a latin szövegben van egy mondat, amely szerint Dávidon efod volt.

Görög nyelvterületen, görög nyelvű zsidóknak írott szövegben, a 14. vershez nincs hozzáfűzött mondat. Tehát a Septuaginta lejegyzésének és használatának idején az elterjedt felfogás az volt, hogy Dávid ruhátlanul táncolt.

¹⁵ Görög szöveg: Septuaginta. Edidit *Alfred Rahfs* editio tertia Stuttgart, 1949. lap. 6-1-12, 576-577 o.

¹⁶ Biblia Sacra Vulgatae, Editionis Viemae 1863, Liber secundus Regum. Cap. VI.—258 o.

Dávid ruhátlanságát és illetlen megjelenését támasztja alá valamennyi idézett szövegben Mikál szidalma is (20. vers) és Dávid válasza is (21. vers).

A megbotránkoztatás szempontjából egészen mindegy, hogy Dávidon volt-e efod vagy sem. Az efod ugyanis egészen rövid ruhadarab, amely a lágyévig ér — nem sok értelme volt felölteni, mert csaknem az egész testet szabadon hagyja. Tulajdonképpen az efod egy vállruha, amely oldalt nincs összevarrva és a hármás főpapi ruházat (Meil, Ephod, Chosen) egy darabja.

Az efod a Biblia korában a főpap méltóságának egyik legfontosabb insigniuma volt, sőt az ókori felfogás varázserőt is tulajdonított ennek a ruhadarabnak. A főpap belőle merített ihletet és megvilágosodást különösen akkor, ha kétséges ügyekben ítélt. Dávid soha nem volt főpap, így elgondolkoztató, vajon miért és hogyan kerülhetett be a szövegbe, ha csak későbbi betoldásként is az a rész, hogy efod volt rajta. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az efod fogalmi és tartalmi meghatározása nem egyszerű kérdés. R. de Vaux szerint magában az Ószövetségben háromféle változatát kell megkülönböztetnünk¹⁷ az egyszerű vászon efodot, a főpap efodját és az efodot, mint a kultusz tárgyát. A vászon efod, amely a legősibb szövegekben "papi ruhadarab" — eleinte valószínűleg minden papnak közös ruhadarabja, s egyben a papi hatalom és szolgálat jelvénye volt.¹⁸ Amikor Dávid a frigyszekrény előtt táncol, efodot visel, s a szolgálat jelvényeként öltötte fel. Ha itt azt is figyelembe vesszük, hogy az efod-ot „vállak”-nak nevezi a szöveg, nem csodálhatjuk, hogy a szöveg leírója, ha már ruhadarabot ad Dávidra, meztelenségének leplezésére, a vállaknak nevezett ruhadarabot borítja rá. A kelti felfogás szerint ugyanis a vállakon nyugszik a hivatás terhe, a hivatal jelvényeit is a vállakon kell viselnie annak, aki a hivatást és hivatalt betölti.¹⁹ — Dávid pedig Izrael népének vezérévé, vezetőjévé lett s ezzel nagy felelősség nyugodott vállain. Mégis, azok tudatában, akik a Septuaginta görög szövegét írták és olvasták, Dávid ruhátlan volt, és ruhátlanul van ábrázolva a márványasztalon is.

Saul leányának, Dávid feleségének megjelenítése a márványasztalon egyértelmű. Az asztalt faragó művész Mikált mellképben ábrázolja (4. kép) ezzel is ragaszkodva a bibliai szöveghez, miszerint „Mikál kinéz az ablakon és meglátá az Úr előtt ugráló és táncoló Dávid királyt és megveté őt szívében (16. vers). Mikál arcvonásai jellegzetesen sémita típust képviselnek. Hajviselését, a fején körbevezetett hajfonatot a művész, absztraháló stílusának megfelelően, szinte csak jelezte.²⁰ (4. és 7. kép.).

¹⁷ R. de Vaux. Das alte Testament und seine Lebensordnungen. (1962) 182—186. Das Ephod.

¹⁸ Timko I. Az ószövetségi kultusz templomi ruhái (Kéziratban) III. Az Ószövetségi főpap ruházata. — H. Haag, Bibel-Lexikon (Zürich-Köln, 1951) Ephod 1403 sk.;

¹⁹ W. R. Arnold, Ephod and Ark, a study in the record and religion of the ancient Hebrews. Harvard Theological Studies No. 3. Cambridge, 1917. 86. sk.

²⁰ Vö. Thomas E. i. m. 266. l. IV. Abb. 3. Egyiptomból származó márványasztalból való peremtörredék. (Hildesheim. Pelisaeus Museum).

Mikál mellképe a márványasztal-peremen az asztal felező vonalának közepén Dávid feje felett van kifaragva. Mikál felháborodásának kulcsát B. Cohen, az Amerikai Zsidó Teológiai Seminarium professzora adta meg szakmai magyarázatában.²¹

„Samuel 6.20-as helyre vonatkozóan a Biblia elmondja, hogy amikor Dávid a frigyláda visszatérését féktelen táncolással és ugráncolással ünnepelte Michal szemrehányást tett a királynak, hogy ilyen illetlen módon felfedte magát a szolgálók szolgálólányai jelenlétében, mint egy semmirekellő tenné. Úgy látszik, az író arra gondol, hogy Dávid az örömben való szertelenségében s mivel csak egy vászon efodot viselt, nem volt annak tudatában, hogy testének részei fedetlenek, ami nem illik egy királyhoz.

A régiek szerint annál jobban tisztelte a nép az uralkodóját, minél kevesebbet látott belőle. Az ősi zsidó hagyomány szerint itt szó sincs szemérem-sértő cselekményről. Egy korai III. századbeli tudós a *Rekim* fogalmat mint táncost magyarázza. A rabbik közlik velünk, hogy Mikal azt mondta Dávidnak „A családom kiváló erényével (*Kavod*) ellenkező megnyilvánulás mutatkozott meg ma”. Van egy hagyomány, mely I Sámuel 24.3-on alapszik; eszerint Saul családjának tagjai túlságosan erkölcsösek voltak az öltözködésben, annyira, hogy még a sarkukat, vagy a lábujjukat sem fedték fel szükségtelenül (vö. Palesztinai Talmud Sukkah V. 4, Sanhedrin II. 4. és Kimhi-től 2 Samuel 6.20-ig).

A Targum-ban (II Sámuel 6.20) a fordító bevezette a „Haluts” szót, ami azt jelenti, hogy Dávid részben meg volt fosztva ruháitól. Egy Midrash forrásban azt állítják, hogy Dávidnak szemrehányást tett Mikál, mert ő úgy cselekedett, mint egy közönséges ember (*Hedyot*) és nem viselkedett királyi módon (*Rabbah IV*). Azonban a Septuagintában és még kifejezetten a Vulgata-ban a fordító feltételezte, hogy Dávid nudatus est quasi si nudatur unus de scurris jelent meg. Ezt a véleményt teszi magáévá Dhorme is a biblia fordításában, az Edition de la Pleiade-ben.”

Az asztalperem Dávid alakjától jobbra eső felét azoknak az adományoknak, illetve ajándékoknak a jelzése tölti ki, amelyeket Dávid szétosztott izrael népének (19. vers). A héber, görög és latin szöveg egyhangúlag sült marhahúsról beszél. A tálperemen ábrázolt leölt állat (5. kép) is fiatal marha.

A lisztből való készítmény a szövegekben kétszer fordul elő, először az ünnepi csemegeként szétosztott asisa, illetve olajbansült lisztből való sütemények alapanyagaként másodsor.

Az asztalt faragó művész csak a tartalmi összetevők ábrázolására törekedett és nem ábrázolta külön a kenyeret és külön a süteményt. De feltüntette az olajat olajbogyók és levelek formájában és az apró cipőcskák formájában egyik lisztmű készítményt — minden valószínűség szerint az asisákat. (2. kép).

²¹ Szerzőhöz intézett levél 1965. dec. 10-én.

A leölt állat alatt szétterített nyúlánk olajlevelek között középen az olajbogyók láthatók. Az olaj a lakomakészítés elmaradhatatlan kelléke volt. A Septuagintában és a Vulgatában a szövegben utolsóként olajos lepényt — illetve olajban sült finomliszt-készítményt oszt ki Dávid. A héber szöveg asisat mond, mely egy apró cipócskák formájában elkészített mézes, mazsolás ünnepi sütemény. Az asisa mellett az olaj szó nem szerepel, de csaknem biztosak lehetünk benne, hogy összetartó komponensként olajjal dagasztották össze a tésztát.

A márványasztal ábrázolásainak és az Ószövetségi szövegeknek egybevetéséből a fentiek alapján kitűnt, hogy azok kölcsönösen nyújtottak adatokat egymás homályos pontjainak tisztázásához. — Ritkán fordul elő, hogy a zsidó mitológia egy-egy jelenetét ábrázolásokon örökítik meg, éppen a vallásos rétegnek az ábrázolásoktól való idegenkedése és tartózkodása miatt. A bemutatás tárgyát képező márványasztal helyét és szerepét az alexandriai zsidóság körében kell keresnünk. Ahhoz azonban, hogy megkísérelhessük rendeltetésének, szerepének tisztázását, kissé körül kell tekintenünk az antik márványasztalok között.

A kerek és íves asztallapok lelőköörülményei, illetve lelőhelyei csak kevésbé segítenek bennünket abban, hogy rendeltetésüket azok ismeretében tisztázzuk. Nagy számban kerültek elő magánházakban, sőt néhány afrikai és egyiptomi példány baptistériumok padlózatában is in situ, de másodlagos felhasználásban.²² Mint sírstelés is gyakran nyernek alkalmazást, és szerepük van a halotti tornál is.²³

A bemutatás tárgyát képező ószövetségi jelenettel díszített márványasztal lelőköörülményeit nem ismerjük, biztosan csak annyit mondhatunk, hogy Egyiptomból került át Európába. A császárkori keresztény kultusszal összefüggésben levő kerek és patkó alakú márványból készült oltárasztalok meggyeznek a zsidók által használt profán és kultikus rendeltetésű asztalokkal — illetve az általánosan elterjedt asztalformákat követik.

A. Barb határozottan állást foglalt amellett, hogy az oltárasztal az ókeresztényeknél általában kerek volt, később félköríves és csak a későbbi fejlődés folyamán vette fel a négyzetes formát.²⁴ J. Lassus is a kerek oltárasztalok széles körű elterjedése mellett foglalt állást, hivatkozva ezek összefüggéseire a profán háztartásokban használatos kerek asztalokkal.²⁵ K. Heimann is azt tartja, hogy általánosan használatos a kerek oltárasztal volt.²⁶ Th. Klauser a korakeresztény kódexekben fellelhető ábrázolások alapján jut arra az ered-

²² O. Nussbaum, Zum Problem der runden und sygmaförmigen Altarplatten. Jb. f. Antike und Christentum. 4. 1969. I. 29.

²³ A. Barb, Krippe, Tisch und Grab. Mullus. Festschrift Theodor Klauser. Jb. f. Antike und Christentum. Ergänzungsband I. 1964. 17–27.

²⁴ A. Barb, Mensa sacra. Journ. Warburg and Courtauld Inst. 19 (1956). 43.

²⁵ J. Lassus, Remarques sur l'adoption en Syrie de la forme basilicale pour les églises chrétiennes. AJJI IV. congr. arch. christ. 16 (1940) 347–350.

²⁶ K. Heimann, Der christliche Altar. (1954). 18–21.

ményre, hogy Palesztínában, de máshol is az általánosan használatos asztalforma, melynél az úrvacsorát kiszolgálták, kerek és patkó alakú volt.²⁷

O. Nussbaum már említett munkájában felsorolja mindazokat a szerzőket is, akik részben vagy egészben tagadják azt, hogy az eredetileg profán kerek vagy patkó alakú asztalok hatottak az oltárasztalok formájának kialakulására, illetve, hogy ilyeneket kultikus célokra használtak.²⁸ Egy pontos és minden részletre kitérő levezetés eredményeként a bennünket most közelebb-ről érdeklő zsidó asztalokról S. Krauss a következőket mondja: „Die Juden übernahmen die Tischformen, wie sie in der hellenistisch-römischen Welt üblich waren²⁹”

S. Krauss szerint nyilvánvaló, hogy a zsidók éppúgy, mint a korai keresztények a kultikus cselekményekhez ugyanazokat az asztalokat használták, amelyeket a profán célokra is felhasználtak.

A már említett dolgozatomban feldolgozott ókeresztény vonatkozású asztalok közeli rokonságot mutatnak a Dávid-jelenetes asztallal. Ezeknek a tálszerű asztaloknak jellegzetessége, hogy valamennyi eddig felszínre került példány márványból készült. A keresztény jellegű asztalok átmérője 120 és 150 cm között mozog. A bemutatott asztalé csupán 70 cm. A keresztény asztalok gazdagon díszített peremsávja is szélesebb: 12—16 cm között mozog, míg emez ritkásan díszített pereme csak 9 cm széles. A keresztény asztallapokat kivétel nélkül minden esetben faragott astragalos vagy gyöngysor keretezi, ellentétben a Dávid-jelenetes asztallap szegélyével, amely sima és dísztelen. — Amennyiben összehasonlítjuk keresztény jellegű díszített márványasztalainkat a publikációnk tárgyát képező Dávid-jelenetes asztallal, a legszembeütőbb az utóbbinak puritán megfogalmazása, a jelenet absztrahálása. Másik jellegzetes különbség az, hogy a keresztény-jelenetes asztallapok szinte epikus elbeszélő kedvvel adják elő a bibliai jeleneteket, a Dávid-jelenetes asztal pedig egy-egy, a lényegre utaló jelzéssel vagy alakkal, tárggyal csak felvillantja a jelenetet.

Nagyon jól érthető ez a felfogásbeli különbség a keresztény és zsidó megjelenítés között. Míg a viszonylag fiatal kereszténység tanait minden eszközzel, igehirdetéssel, falfestményekkel, mozaikokkal, szobrokkal, téglába vésett jelenetekkel igyekezett hirdetni — a már akkor is többezer éves múltra visszatekintő zsidó vallás követőinek szemében egy-egy kép felvillantása is felidézte a teljes bibliai jelenetet. Különösen akkor nem csodálkozhatunk e jelenet absztrahált megfogalmazásán, ha figyelembe vesszük, hogy az alexandriai hellenizmus hatására nyúlt a készítő művész a vésőhöz, hogy az alexand-

²⁷ Th. Klauser, *Das Ciborium in der älteren christlichen Buchmalerei*. Nachr. Akad. Göttingen. (196) 205.

²⁸ O. Nussbaum, i. m. 19—22.

²⁹ S. Krauss, *Talmudische Archäologie*. 1. (1910). 59.

riai zsidóság szellemétől nem idegenül „faragott képet” készítsen otthona vagy temploma számára.

A zsidó vallás évezredes története során számos keleti valláselemet olvasztott magába, amely folyamat a hellenizmus virulens hatásával egyre erősödött. Így jött létre azután a görög külszín alatt a keleti elemekkel telítődött hellenisztikus zsidó felfogás.³⁰

A hellenisztikus zsidóság önálló művészetének nyomai majdnem teljesen eltűntek. Sok kutató feltételezi, hogy a korai keresztény művészet ótestamentumi ábrázolásainak előképeit az elvesztett zsidó műalkotások befolyásolták. — Az ószövetségi jeleneteket megörökítő palesztínai mozaikpadlók, a Dura—Europos-i zsinagóga falfestményei³¹ és a bemutatott Dávid-jelenetes asztallap ennek a művészetnek a képviselője.

Az ókori rabbinikus és a hellenizált zsidóság felfogása között nincs nagy különbség.³² Sőt vannak olyan vélemények is, amelyek szerint a III. században már a palesztínai orthodox zsidókat is áthatotta a hellenizmus. Mindenesetre hellenisztikus befolyások nélkül aligha jöhetett volna létre a Dávid-jelenetes asztallap.

A zsidó, de a keresztény művészet és képábrázolás is különbséget tesz az „idol” és az „image” között. Az „idol” esetében mindkettő tiltotta az imádást. — Az „image”-t a keresztények egyenesen felhasználták tanaik ismertetésében. Később a képes jelenetek ábrázolásaitól a zsidók sem idegenkedtek.

E. J. Bickerman véleménye szerint a bemutatott asztallap nem tartozhat a zsidóság hagyatékához, benne Dáviddal azonosított Krisztus alakját kell látnunk.³³

Igaz, hogy a keresztény mitológiában a Góliát felett győzedelmeskedő Dávid előfordul, mint a gonoszt legyőző Krisztus szimbóluma,³⁴ de nem ruhátlanul és táncolva, — sőt szent Ágoston Dávid királyságát Krisztus mennyei királyságával állítja párhuzamba³⁵ — de ezek a párhuzamok idegenek az asztallap Dávidjától.

A táncoló Dávid — Mikál és az adományok ábrázolása egyáltalán nem fordul elő a régészeti leletanyagban, tehát a luganói asztallap egyedi példány.

Az asztal rendeltetése az egyik legnehezebb kérdés.

A császárkor folyamán — mint arról már említés történt — a profán és kultikus célokat szolgáló asztalformák azonosak voltak. A Dávid-jelenetes asztal formája alapján nyugodtan állhatott volna magánházaiban is, hogy ünnepi

³⁰ R. Reitzenstein. Die hellenistischen Mysterienreligionen. (Berlin, 1927) III. Aufl. 87 sk.

³¹ B. Kannel, Die Kunst der antiken Synagoge (München—Frankfurt am Main. 1961). 11.

³² E. J. Bickerman, Symbolism in the Dura Synagogue. The Harvard Theological Review. Vol. 58. No. 1. January 1965. 129.

³³ E. J. Bickerman 1965. nov. 30-án szerzőhöz intézett leveléből.

³⁴ C. M. Kaufmann, Handbuch der christlichen Archäologie, 3. 1922. 310.

³⁵ J. Daniélou, David. Reallexikon für Antike und Christentum Bd. III. (Stuttgart, 1937) 599. skk.

asztalul szolgáljon valamelyik házi szertartáson ünnepen. Így például a Pesách, az Egyiptomból való kivonulás emlékének szánt ünnep első két estéjén szerepel családi körben egy nagy tál, a Séder-tál. A bemutatott márványasztal jelenetei azonban ennek szimbolikájához nem köthetők, de mint kiderült, más ünnepekhez sem. A kérdés megnyugtató megoldását Scheiber Sándor magyarázata adja meg.

„... és aznap felállítom Dávid leomlott sátorát . . .”³⁶

Itt a Sátoros ünnep asztali áldásának ünnepi betétjéről van szó.

Cedaka Hakkohen b. Sar Salom „Midrasch Chag Ha-Sukkot (kézirat az Oxford-i Bodleiana-ban) C. homiliája adja a sátor magyarázatát. — Ennek 9. pontja emlékeztet a Szentélyre, amely Sátornak neveztetik. „... és milyen lesz a Szentélyben — amely épüljön fel napkjainkban — öröm és nagy ujongás, amikor összegyül az egész nép benne, sok énekléssel és dallamokkal és tánccal és tapsolással és énekkel és mindazzal ami megörvendezteti a szívet . . . hiszen látod mit csinált Dávid király — béke rá —, amidőn bevitte a frigyládát — amint említve van: — és Dávid király ugrándozott és táncolt az Örökkévaló előtt.”³⁷

Ebből következően a Sámuel könyve II. VI. 13—23-ban leírt jelenetet megőrző asztal a sátoros ünnep alkalmával — bizonyára magában az ünnepi sátorban — kapott szerepet és helyet.

Mint arról már említés történt, a márványasztal díszítetlen felén, ahová az ajándékokat helyezhették, erősen foltos a márvány (2. kép), amely egy barnás-vöröses elszíneződést adó anyagtól származik. Az anyagból vett kaparéék vegyi elemzése nagy mennyiségű klorofilt tartalmazó származékot mutat — elvértve hemoglobin csíkokkal, amely olajra, gyümölcsre és állati táplálékra utal.

Hasonló, áldozati ajándékok elhelyezésére szolgáló ugyancsak márványasztalokat a korakeresztény időszakból már ismerünk. A Dávid-jelenetes asztal ismeretében joggal tehető fel az a kérdés, hogy vajon a keresztény lytiás asztaloknak és az adományhordás szokásának előzőjét nem ezekben a zsidó asztalokban kell-e keresnünk? Mindezideig ugyanis ábrázolások hiányában a díszítetlen asztalokat zsidó és keresztény viszonylatban egyaránt általában profán rendeltetésűeknek vettük.

Ami a márványasztallap datálását illeti, abból kell kiindulnunk, hogy a tárgy hosszú évtizedek óta, esetleg egy évszázada már a felszínen van. Így kevés reményünk lehet arra nézve, hogy korára vonatkozólag a lelőkörülmények valamely támpontot nyújtsanak. A kormeghatározásnál történeti, vallástörténeti adatokra és néhány régészeti leletre vagyunk utalva.

Th. Klauser véleménye szerint,³⁸ amit mások is megerősítenek, az i. e. III. század folyamán már a legortodoxabb palesztínai zsidók is a hellenizmus

³⁶ Lásd: Pesikta de Rav Kahana I. Ed. B. Mandelbaum. New York, 1962. 274. o.

³⁷ M., Chavacelet Sinai XXXII. 1967. 110—111. ●

³⁸ Th. Klauser, Reallexikon für Antike und Christentum Bd. I. 356. (Stuttgart, 1950).

hatása alatt voltak. Ennek a hellenizált görögül beszélő alexandriai zsidóságnak a számára írták le a görög bibliát, a Septuagintát a III. század első felében. Az asztal ábrázolása a Septuaginta leírásának idején, elterjedt változatát rögzítette a bibliai jelenetnek. Ez azonban még nem magyarázza meg, hogy miért éppen ezt a jelenetet választotta ki a megrendelő az asztal díszítésére. — Az asztal készítési időpontjának a meghatározásához közelebb visz bennünket J. Daniélou, aki meggyőzően bizonyítja, hogy az ún. tanaiták (írásmagyarázók, törvényalkotók) korszakában (i. u. 10—220) Dávid kultuszának valóságos reneszánsza következett be és a leendő Messiást Dáviddal azonosították.³⁹

Első generációjuk fellépése, amely kb. 10—80 között következett be, voltaképpen a keresztény tanok reakciója és azok terjedésével való szembe helyezkedés volt, mivel a keresztények Jézust a „Királyok Királyá”-nak és „Dávid Fiá”-nak tekintették.⁴⁰

Tehát 10 és 220 között ez a problematika egy bizonyos csoport érdeklődésének és igehirdetésének előterében állott. — Az is feltételezhető, hogy tanításainak képes megjelenítésekkel is hangsúlyt adtak, mégpedig a Dáviddal kapcsolatos ószövetségi jelenetekkel.

A tanaiták működéséhez még egy igen fontos emlékcsoport kapcsolódik, mely a III. század közepén (256) pusztult el: a Dura Europosi zsinagóga a Dávid cselekedeteit megőrkítő falfestményeivel.⁴¹

A zsinagóga utolsó felújítására és a falfestmények elkészítésére az i. u. 244—245 években került sor. — Majdnem egykorúnak tekinthető a Dura-i zsinagógával a Dura-i keresztény baptisterium is, amelyet egy 232—233-ban épült magánházból alakítottak ki. Falképeinek jelenetei között megtaláljuk a Dávid—Góliát jelenetet is.⁴²

Hogy a két kultikus rendeltetésű épület Dávid-jelenetes falképei közül melyik készült korábban, ma már szinte eldönthetetlen, de igen kézenfekvő, hogy a Dávid-jelenetekben rejlő szimbolikus tartalmat mindkét vallás követői ki akarták aknázni a maguk számára.

A tanaiták Dávid-kultusza, a III. század első felében keletkezett Dávid jelenetek azt jelzik, hogy a Dávid-reneszánszként értékelhető szellemi áramlat a III. század első felében, a század közepéig egyre fejlődőben volt. Ez volt az a kor, amikor a római szellem annyira áthatotta a zsidóságot, hogy történetének főbb állomásait, sorsformáló eseményeit zsinagógájának falán vagy domborműves képes jelenetekben is megőrkítette. Ebből következően a Dávid-jelenetes márványasztal a II.—III. századi Dávid reneszánsz terméke, elkészülte pedig a II. század végével III. sz. elejével datálható.

³⁹ Daniélou, J. i. m. 596.

⁴⁰ Vö. G. E. Wright, i. m. 100 és 109 és J. Daniélou i. m. 595

⁴¹ C. H. Kraeling, The Synagogue. The Excavations at Dura Europos. Final Report (New Haven, 1956)

⁴² G. E. Wright, i. m. 249. Fig. 192.

Daniélou elvégezte az első négy évszázad Dávid ábrázolásainak, illetve Dávid jeleneteinek összegyűjtését,⁴³ amelyből kiderült, hogy ebből az időszakból összesen 5 db. ószövetségi (keresztény) vonatkozású Dávid-jelenet ismeretes. Ezekhez még hozzá sorolandó a Pelisaeus Múzeum Dávid-alakos domborműve is, amely ugyancsak keresztény vonatkozású. (8. kép).

Összefoglalva az elmondottakat: a luganói magántulajdonban levő márványasztallap domborművei az Ószövetség Sámuel Könyve II. VI. 13–23. szakaszának ábrázolásai. Készítési helye Egyiptom, illetve Észak-Afrika, ideje az i. u. II. század vége, vagy a III. század eleje, készítője pedig egy olyan személy volt, aki az ábrázolások szűkszavú, absztrahált megfogalmazásai-ban járatos volt.

A márványasztal ábrázolásainak és az ószövetségi szövegeknek egybevetéséből az is kitűnt, hogy azok kölcsönösen nyújtottak adatokat egymás kiegészítéséhez, illetve a szöveg és a tárgy egymást magyarázza. Tekintettel arra, hogy a zsidó ábrázolások kevés emléke maradt ránk, — éppen e népnek az ilyen jellegű ábrázolásoktól való idegenkedése miatt, a Dávid-jelenetes asztal egyedülálló ritkaságnak tekinthető.⁴⁴

⁴³ i m. 601. l.

⁴⁴ Ez a cikk rövidített kivonat Edit B. Thomas, *King David Leaping and Dancing* (Budapest 1969. Akadémiai kiadó) c. könyvéből.